

Uiteenlopend inzicht.

I.

De gelegenheid tot kalmer bespreking, die thans gekomen is, ga ook ten opzichte van het sociale vraagstuk niet ongebruikt voorbij. Niet allen toch, die met ons de banier van het Evangelie hooghouden, hebben op dit onderwerp gelijken blik. Soms zelfs loopen de geuite meningen tamelijk ver uiteen. Zelfs komt het wel voor, dat die meningen botsen.

Daar nu onze redactie een der eersten in het land was, die zich met dit vraagstuk inliet, en van meet af in een bepaalde richting stuurde, zal men verstaan kunnen, dat we niet aanstonds voor bedenking en protest uit den weg gingen, ook al kwam die bedenking, dat protest van de zijde van broederen, op wier oordeel we in het gemeen hoogen prijs stellen.

Sinds 1874, d. i. nu ruim twintig jaar geleden, lieten we van ons inzicht in dit uiterst gewichtige vraagstuk blijken; in de toelichting van ons Program plaatste de schrijver zich op hetzelfde standpunt; en al die jaren heeft onze redactie, door zich in diezelfde richting te bewegen, zulk een opinie over dit vraagstuk zoeken te vestigen, als h. i. door dat gezuiverde Evangelie, dat onze vaders beleiden, getuigt werd.

Nu is het uiteraard aan niemand euveld te duiden, dat hij van achteren zegt: „Ik heb u dat voor jaren wel hooren zeggen, en er toen geen bedenking tegen geopperd, omdat ik destijds zelf het gewicht van het vraagstuk nog niet inzag; nu echter, nu ik er meer over nadacht, bestaan die bedenkingen bij mij wel degelijk;” — mits hij het feit, dat er sinds het vierde eener eeuw door ons een lijn werd getrokken, en dat wij uit overtuiging aan die lijn vasthielden, niet loochene noch voorbij zie.

Om nu bij een geding als het hier geldt, niet doelloos in het honderd te spreken, is het eisch, dat we eerst duidelijk vaststellen, waarover het loopt.

Tot op zekere hoogte nu kan men zeggen, dat het sociale vraagstuk door de Socialisten aan de orde is gesteld. Niet dat zij het uitgevonden hebben; maar toch zijn zij het, die dat vraagstuk het eerst hebben geformuleerd, en geformuleerd met groote scherpte.

Dat klinkt vreemd in de ooren van wie bij het hooren van Socialisten, zich niet anders denkt dan een troep roodgeschreeuwde bravo's, die op roof en plundering uitvliegen, maar is zeer begrijpelijk voor wie weet, dat het Socialistische systeem is uitgezet en uitgewerkt door mannen van den hoogsten stand, door kundige en gestudeerde personen, en in werken van onbetwist wetenschappelijke verdienste is uitgezet.

Ten onzent ontving men slechts daarom een anderen indruk, omdat het den Socialisten hier te lande aan woordvoerders van dat hooge merk ontbrak; en ook nog uit oorzaak van een andere reden, die niet uit het oog mag worden verloren.

Geheel onderscheiden namelijk van het socialistische hoofdprobleem, zijn de daarna en daarbij komende vraagstukken, op wat wijs de overgang uit den bestaanden in den gewenschten toestand zal moeten tot stand komen, en ten anderen in welk verband het socialistische vraagstuk met de overige menselijke problemen, historische en filosofische, te stellen zij.

Voorzoo veel nu die belangrijkste vraagstukken aangaan, zijn de Socialisten in de verschillende landen van Europa en Amerika op allerlei wijze verdeeld, en staan de inzichten van de eene groep lijnrecht tegenover die van de andere.

Deze vraagstukken tellen diensvolgens niet mede, waar van het allen gemeenschappelijke Socialisme sprake is. Het antwoord op die nevenvragen komt niet uit het Socialisme, maar van elders.

Ongelukkigwijze echter heeft men van socialistische zijde ten onzent juist die nevenvragen gedurig op den voorgrond geschoven, en zich aangesloten bij die oplossing dezer vraagstukken, die het meest geschikt was, om booze hartstochten te ontkenen.

Dat het Socialisme ten onzent in den heer Domela Nieuwenhuis voor het eerst een gestudeerd man tot woordvoerder kreeg, was ongetwijfeld winst; maar juist daarom is het te meer te betreuren, dat juist hij de meest hartstochtelijke, wilde en de

conscientiebeleedigende oplossing van deze nevenvragen is toegedaan.

Hierdoor toch heeft de onnadenkende menigte ten onzent; en onnadenkend is de meerderheid vooral onder de meergeoede klasse; geen anderen indruk ontvangen, dan dien een antirevolutionair Kamerlid ons eens in dezer voege vertolkte: „Socialisme wil zeggen: gij hebt het en ik zal het u afnemen, en is daarom niet anders te stuiten dan door meer politie en sterker leger.” — Daarentegen weten de konners ook ten onzent zeer wel, dat het Socialisme als wereldverschijnsel een hoogst ernstige vraag aan de orde stelt; en ze aan de orde stelt met dat indrukwekkend gezag, waarmee alleen de stroom van het historische leven eener eeuw u een probleem kan voorleggen.

Vraagt ge nu welk dit probleem is, en over welk vraagstuk deze wereldstrijd, die, wel verre van reeds weer te gaan slapen, pas begint recht wakker te worden, eigenlijk loopt, dan moet ge niet spreken van „bourgeoisie satisfaitte” en „vierden stand”, noch ook van „democratie”, noch eindelijk van „particulier eigendom” en vooral niet van „atheïsme” of „onzedelijke theorieën”; want dit alles heeft men wel met het Socialisme vermengd, maar het maakt er de kern, het wezen niet van uit.

Het socialisme telt overtuigde aanhangers onder verklaarde atheïsten, maar ook onder vrome Christenen, met name in Amerika. Onder de groepen van werklieden, maar ook onder mannen van machtig kapitaal en hooge positie. Onder democraten, maar ook onder besliste aristocraten. Het bedoelt in het minst niet alle privaatsbezit te doen verdwijnen, en treedt evenzoo niet zelden in een vorm op, die, wel verre van uw conscientie te beleedigen, veeleer uw geweten wakker schudt en beschaamt.

Neen, de kern van het socialistische vraagstuk is zuiver staathuishoudkundig van aard, en bepaalt zich tot deze ééne vraag, of de voortbrenging, de aan den man brenging en de verdeeling der goederen behoort plaats te hebben volgens het stelsel van wedstrijd, of wel naar het systeem van gemeenschappelijke handeling.

Dit, en dit alleen is de spil, waar heel het socialistische probleem om draait.

Wedstrijd of gemeenschappelijke handeling.

Op dit oogenblik heerscht nog bijna onbepaald het stelsel van wedstrijd of concurrentie.

De nitkomsten van dit stelsel zijn op meer dan één punt uiterst teleurstellend gebleken.

Dit nu, zoo oordeelt het socialisme, ligt aan het stelsel zelf; niet aan bijoorzaken. Het stelsel van vrije concurrentie in de productie, het beheer en de verdeeling van het goed, kan geen betere nitkomsten geven. Te beteren is het evenmin. Veeleer zullen de nitkomsten van dat stelsel steeds heilloozer blijken. En daarom moet geen heil gezocht in halve maatregelen. Wat alleen redding kan brengen, is een met tak en wortel uitroeien van dat heillooze stelsel.

In plaats van het stelsel van vrije concurrentie, dat neerkomt op het loslaten van mensch tegen mensch, om elkaar oeconomiche te vernielen, moet ge thans komen tot het vlak tegenoverliggende stelsel, dat de tegenpool vormt van het systeem van wedstrijd; en dat andere stelsel is het stelsel van gemeenschappelijke handeling.

Saam voortbrengen, saam het geproduceerde goed beheeren, en saam het onderling gebruiken. En overmits allen saam niet anders kunnen handelen dan door een organisatie, moet derhalve voor onze tegenwoordige Staatsinrichting zulk een organisatie in de plaats treden, dat, indien men het zoo noemen wil, alsdan van Staatswege geproduceerd, het goed beheerd en ter beschikking van de verbruikers gesteld worde.

De drijfkracht van een levensbeginsel zit hier dus op zichzelf niet in.

Ware gebleken dat het stelsel van onze concurrentie goed werkte; had dat stelsel niet tot zoo ongezonde verhoudingen geleid; en was men met dat stelsel niet allengs in zoo onhoudbaren toestand geraakt, de socialistische ideeën zouden ter nauwernood zijn opgekomen.

Wel toch is de idee der gemeenschap altoos gistende geweest, en ging er ook vroeger geen eeuw voorbij, dat niet zekere drang, drang van mystieke aard, naar een „gemeenschappelijk huishouden” ontstond.

maar die mystieke drang bleef steeds binnen engen kring beperkt, werkte nooit door, en leidde nimmer tot eenige generale actie.

Wat thans deze vroeger nauwelijks aangepakte kwestie tot het probleem der natien en volken heeft gemaakt, is dan ook niet „zekere mystieke wet naar gemeenschappelijk leven”, maar uitsluitend het droevige resultaat, waarbij het stelsel van vrije concurrentie de volken deed uitkomen.

Van dat droeve resultaat zoekt men radicale genezing; en het is daarom dat men van stelsel in stelsel wil overslaan, van het individueele op het sociale systeem wil overglijden, en zoo van de Concurrentie verhuizen wil naar het Collectivisme.

Christendom en staatkunde.

Met zekeren nadruk spreekt *de Vaderlander* nogmaals uit, dat er voor hare redactie geen rechtstreekse samenhang bestaat tusschen de Christelijke religie en een bepaald staatkundig stelsel; hiermee in hoofdzaak hetzelfde uitdrukkende, wat Mr. J. J. L. van der Brugghen in zijn laatste juridisch opstel betoogde, onder den titel van *Christendom en staatkunde*.

In dit beweren nu is een element van waarheid.

Verstaat men namelijk onder „Christendom” niet anders dan „de verlossing door Christus te wege gebracht”, en alzoo het Evangelie in tegenstelling met de voorafgaande openbaring, is het onbetwistbaar juist, dat deze in engeren zin soteriologische opvatting van het Christendom geen rechtstreekse politieke uitgangspunten aan geeft.

Doch juist hierin ligt dan ook de fout.

In onze eertijds heidensche landen heeft de Christelijke religie volstrekt niet alleen de prediking der verlossing van zonde, maar de prediking van geheel de Openbaring Gods omtrent den mensch, de verhouding van de menschen onderling, en van de goddelijke ordina tie omtrent hun saamleven en de roeping dier saamleving gebracht.

Hierin nu ligt een wereld- en levensbeschouwing, die principieel overstaat tegen de wereld- en levensbeschouwing, welke het licht dezer Openbaring derft, en het is in die Christelijke wereld- en levensbeschouwing, dat tevens een stelsel zit ook voor het saamleven op Staatkundig gebied.

Juist om dit antithetisch uit te drukken gaf Groen van Prinsterer dan ook aan den naam *antirevolutionair* boven dien van *Christelijk-historisch* de voorkeur.

Niet, alsof deze antithetische naam niet op zijn beurt aanleiding tot ander misverstand kon geven, maar om althans zulk misbruik van den naam „Christelijk-historisch” af te snijden.

Wel bezien toch beteekent „Christelijk-historisch” volstrekt niet een minder scherpe belijning; maar eischt het, dat ge uw stelsel van staatkunde niet enkel uit het algemeen openbaringsbeginsel afleidt, maar ook dat ge het voor elk land en voor elken tijd historisch opvat, d. i. voor ons land in *Calvinistischen* geest.

Legt men daarentegen op het Evangelisch of soteriologisch karakter van de Christelijke religie den nadruk, dan wordt niet gedoeld op een stelsel van staatkunde, maar alleen op den *Christelijken geest*, die uw stelsel doordringen moet.

Op de manier zooals wij dit, een jaar geleden, o. a. teekenden in onze schets van *Christus en de sociale nood*.

Buitenlandsch Overzicht.

AMSTERDAM, 3 Sept.

De herinnering aan groote tijden is de heiligste schat eener natie, waaruit ze kracht put en achting voor zich zelf. Zij is het krachtige cement dat de uiteenlopende partijen vereenigt. Het volk, dat zijn roemvol verleden met onverschilligheid beschouwt, is ten ondergang gewijd.

Met deze woorden geeft de *Kobinische Zeitung* niet onjuist de betekenis aan van het herdenken der groote overwinning op gisteren: van den slag van Sedan. En ze deed ook goed met daarbij nog eens te wijzen op de groote figuren uit de dagen van strijd. Velen zijn bevestigd:

Keizer Wilhelm, de grijze held, die bracht den zijn eeuwigheid hoog onder de lauwerkransen der glorie, is niet meer onder de levenden. Zijn groote zoon volgde hem. Von Moltke, de „denker der veldslagen,” Von Roer, „Prinses's wapensmid” en vele duizenden, die met vromte goed en bloed het vaderland offerden, zijn verdwenen met den krijg. Het war'n mannen, wier voortleed nog spreekt, en luide spreekt, tot het geslacht van heden.

Wel leeft er nog één van die reuzen. Dat is Bismarck, de ijzeren kanselier; den „grootsten der grooten” noemt het blad hem. Maar al biedt hij den onderdom het hoofd, zijn kracht neemt toch af; hij staat aan de grens zijner levensdagen. Ook hij zal weldra verarmeld zijn tot zijn groote strijdnaakkers van het jaar '70.

Al staat hij persoonlijk nu ver van alle toekomst, zijn beeld zweeft voor aller oog; men kan de groote gebeurtenissen van 1870 niet indenken, zonder in de eerste plaats de machtige gestalten der rijkskanselers voor zich te zien oprijzen. Bij alle werk ten behoeve der Duitche eenheid verricht, stond hij voorop;

was hij ziel en middenpunt. *Lui toujours, lui partout*, zooals Victor Hugo eens schreef van Napoleon.

Geen wonder dus dat op den dag van gisteren Bismarck ook officieel werd gedacht. De *Reichsanzeiger* meldt, dat de Keizer gisteren reeds in den vroegen morgen aan Bismarck het volgend telegram zond:

„Op dezen dag, nu geheel Duitschland den 25en terugkeert van den wereld-historischen dag der overgeve van Sedan viert, is het mij een behoefte des harten Uw Doorluchtigheid te verklaren, dat ik steeds met diepgewoelde dankbaarheid de onvergetelijke diensten zal gedenken, die Uw Doorluchtigheid ook in dien grooten tijd mijnen *hochseligen* grootvader, het vaderland en der Duitche zaak heeft bezwezen.”

En daarop zond de ex-kanselier dit antwoord:

„Aan Uwer Majesteits voeten leg ik mijn eerbiedigen dank neder voor de telegraphische begroeting op den dag van heden en voor Uwer Majesteits goedgunstige erkenning van mijne medewerking aan het nationale werk van den *hochseligen* Keizer.”

Dat de dag van gisteren niet alleen in Berlijn, maar overal in Duitschland met zeer groote opgewektheid werd gevierd, is te begrijpen. We zouden kolommen kunnen vullen met al de bijzonderheden over de feestviering, want de Duitche bladen zijn niet karig in het mededeelen er van. Stippen we eerst in 't kort aan, hoe het toezicht bij de inwijding der Gedachtenis-kerk op Zondag.

De keizer, de keizerin, het hof, de burgerlijke, militaire en geestelijke autoriteiten woonden de plechtigheid bij, waarbij ook heel wat militair vertoon plaats had. Om tien ure in den morgen begonnen de klokken van alle Protestantische kerken te Berlijn, Charlottenburg, Schöneberg en Wilmerdorf te luiden. Een kwartier later kwamen keizer en keizerin, onder groot militair escorte, voor het hoofdpoort der nieuwe kerk aangereden en werden daar door de kerkelijke autoriteiten en collegien van Berlijn ontvangen.

De architect reikte den keizer een grooten gouden sleutel, hem verzoekende de ontsluiting der kerk te gebieden. Dr. Fischer, voorzitter van het Berlijnse comité voor den kerkbouw, overhandigde evenzoo aan de keizerin, als beschermvrou van den bouw, een gouden sleutel. Intusschen werd de deur geopend, niet door de keizerin, maar door een heer in 't zwart, en toen nam de plechtige dienst een aanvang, nadat eerst nog de *Weihacht* door hofprediker Faber was voorafgegaan. Onder de gezongen kralen ontbrak natuurlijk niet het *Nun danket alle Gott*. Er was gezorgd voor prachtige militaire muziek, het zangkoor was uit de beste krachten samengesteld; en het zingen der gemeente — eigenlijk slechts een aantal bevoorrechte personen — werd door orgelgelap begeleid. *Overparrer* Muller hield de feestpredikatie naar aanleiding van den tekst: „De Heere heeft groote dingen aan ons gedaan.”

Even voor half een verlieten de hooge personages het kerkgebouw. Door strenge maatregelen der politie was reeds, van den vroegen morgen af, het publiek op zekeren afstand gehouden. Maar achter het cordon der agenten stonden er in de straten tienduizenden, die het keizerlijk paar met geestdrift toezochten. 't Weder was prachtig, en de aanblik der overvolle straten, waar van de meeste huizen de vlaggen wapperden, in één woord indrukwekkend.

Wanneer de *Keiser Wilhelm-Gedächtnis-Kirche* voltooid zal zijn, zal Berlijn 50 Evangelische kerken tellen. Dit is reeds de tiende kerk, die onder de regering van Wilhelm II wordt ingewijd. Het aantal Roomsche kerken te Berlijn is in dien tijd gestegen van zes op acht.

De Gedachtenis-kerk is opgetrokken in romaansechen stijl en heeft vijf torens, waarvan de middenste een hoogte bereikt van 113 Meers. Het gebouw is zeer weelderig ingericht, telkens werden er meer gelden besteed aan in- en uitwendige versiering. Het is haast, zegt men, al te pralerig ingericht.

Des avonds was er in het paleis een galadiner voor 90 personen, en om acht ure werd er in den koninklijken schouwburg een gelegenheidsstuk opgevoerd. Dat het in de straten der stad zeer druk was, spreekt vanzelf; maar gisteravond zag men nog heel wat anders. De verlichting was zoo schitterend als Berlijn nog nooit aanschouwd had; de openbare gebouwen en gedenktekenen, de groote winkels en magazijnen illumineerden met kostbare electrische verlichtingen; en de eenvoudige burger had nog zijn kaarsen voor het venster aangestoken. Door een machtige oproeping, met een gedicht aan den kop, had de overheid de Berlijners tot feest- en vreugdebetoon, tot versiering en verlichting der huizen opgewekt.

In den vroegen morgen trokken de regimenten der garde met de muziek naar het paradeveld. Later kwamen van alle kanten, in geregelde troepen, meer dan 30,000 schoolkinderen aanzetten, die zich van het monument van Frederik den Groote tot het koninklijk slot in rijen schaaften. De meisjes werden opgesteld aan de Zuid-, de jongens aan de Noordzijde. Zeer aantrekkelijke tooneeljes speelden zich daarbij af. Toen het rijtuig met de keizerin en de kleine prinses van de parade kwam, was het jonge volkje niet meer te beteugelen; vol vreugde stormde het op de keizerin los, die in het onbeschrifpelijke gedrang van kinderen niet meer kon voortrijden. Toch liep alles zonder ongelukken af. Een paar kinderen, die niet tegen de hitte konden, werden naar een hospitaaltje gebracht, dat bij het operagebouw was opgericht.

Na afloop der revue trok de keizer met een schitterend gevolg aan het hoofd van het eskadron kurassiers en een regiment der garde, die alle vaandels en standaarden droegen, door de Friedrichstrasse en Onder den Linden naar het slot. Lange den geheelen weg werd hij door de overtuigende menigte jubelend begroet en door de schoolkinderen met het volkslied en „Die Wacht am Rhein” ontvangen.

Bij het diner, des namiddags, hield de keizer een toespraak, waarin over zekere lieden — het is duidelijk, welke — het keizerlijk misnoegen in scherpe woorden werd uitgesproken. Eerst werd herinnerd aan den geweligen kamp der twee groote natien, en nadruk gelegd op het feit, dat juist nu het geroel van

dankbaarheid zich doet gelden ten aanzien van hen die 's keizers kloed dragden hebben of dragen, dankbaarheid voor alles jegens keizer Wilhelm I in 't bijzonder.

En toen ging de monarch aldus voort:

Aan het jongere geslacht valt de taak te beurt, op te bouwen wat die keizer grondvest heeft. Maar in de hooge feestvreugde klinkt een schrille toon, die waarlijk niet daarbij behoorde: een troepje menschen die niet waard zijn den naam van Duitschers te dragen, waagt het, het Duitche volk te willen schandvlekken, door den geheiligen persoon van wijlen Keizer Wilhelm I door het slijk te sleuren. Moge het volk de kracht vinden, om die ongehoorde aanvallen terug te slaan! Geschiedt dat niet, dan zullen wij opgeroepen worden om den strijd te voeren die ons bevrijdt van zulke elementen. van dien troep die zich schuldig maakt aan hoogverraad.

De keizer herinnerde ten slotte aan de aanvorderen van het Maasleger, en eindigde met een „hoch!” op het gardecorps en den Koning van Saksen; wat deze weer beantwoordde met een „hoch!” op den Keizer.

De socialistischen kunnen het met dezen scherpent uitval wel stellen. Mag men hieruit afleiden, dat er werkelijk een wet tegen het outpatiotische drijven der socialistischen ingediend worden? Men weet hoe de *Nordd.* het kort geleden betoogde; en nu ontvangen de geruchten dienaangaande weer nieuw voedsel door 's keizers scherpe verklaringen. Overigens hebben de socialistischen zich gisteren kalm gehouden. Velen hunner droegen zelfs hunne gedenkpenningen van den oorlog en namen deel aan de feesten. Van socialdemocratische tegenbetogingen is niets bemerkt; hun voornemen om zes groote volksvergaderingen te houden, hebben de socialdemocraten laten varon. Dit had dan ook slecht kunnen aflopen.

Ook in het noorden en het oosten der stad, waar voornamelijk de socialistische arbeiderswijken zich bevinden, ontbrak het niet aan vlaggen en versiering der huizen, al waren die ook niet zoo kwistig en rijk aangebracht als in het midden der stad, en in het westen en zuidwesten. Debel c.s. hebben gisteren weer nieuwe gelegenheid gehad om te zien, dat het meereendeel der socialistischen nog niet alle vaderlandsliefde aan de comopolitische idee heeft ten offer gebracht. Gisteren zonden de *Vertrauens-männer* te Berlijn aan hunne Fransche partijgenooten te Parijs de volgende betuiging van sympathie.

Op den 25en gedenktag van den slag bij Sedan zenden wij, als protest tegen den oorlog en het chauvinisme, aan de Fransche compagnons groot en handslag. Leve de solidariteit der volken!

Van de feestelijkheden in andere streken en steden des lands moeten we zwijgen. De *Köln.* geeft van wat in de Rijnprovincien voorviel alleen reeds een paar kolommen. Bij het *Denkmal* op den Niederwald werden eergisteren den ganschen dag patriotische betogingen gehouden. Om 11 ure in den morgen waren er zeker 3000 menschen om het gedenkteken. Toespraken werden gehouden; zangvereenigingen zongen vaderlandsche liederen, en troepenafdeelingen defileerden langs het grootsche monument.

In verschillende plaatsen zijn voorts gedenkteekenen opgericht. 't Altona o.a. een ter ere van Bismarck, dat den ex-kanselier afbeeldt in zijn kurassiers-uniform, blootshoofds.

Volgens de *Heralld* verdient het onderzoek naar de moorden op de zendelingen te Kucheng maar weinig. Tot duver zijn wel een 100-tal personen gevangen genomen en 12 ter dood veroordeeld; maar de onderkoning gaat voort door commissie moeilijkheden in den weg te leggen.

In de Chineesche provincie Fa Fokien, bij Hinghoua, zijn eenige inlandsche Christenen mishandeld; hun huizen werden geplunderd en in brand gestoken, hun vee weggevoerd. Men vreest dat een der mishandelde doodlijk geworden is.

Ofschoon men vijf malen aan de overheid verzocht hulp te verlenen, werd dit telkens geweigerd. Door de autoriteiten was zelfs een dubbelzinnig gestelde kennisgeving aangeplakt, waarin toespelingen gemaakt werden op de moorden in Kucheng en tot geweld tegen de Christenen werd aangespoord. Men vreest ergere wanordeligheden.

Binnenland.

AMSTERDAM, 3 September.

De Vorstinnen te Zwolle.

Al vrij spoedig na de aankomst der Vorstinnen aan het hotel van den Commissaris, reed gisteren de Regentes weer uit, om een tweetal stichtingen te bezoeken. Eerst ging het naar het gemeentelijk Sophia-Ziekenhuis waar de Regentes, zooals dat haar vriendelijke gewoonte is, aan alle zieken bloemen liet uitdeelen. Vervolgens werd gereden naar het Oude Muisen- en Vrouwenhuis aan de Duven-terstraat. Alle verpleegden waren hier in de gezelschapzaal vereenigd, en de oudste, een bestje van 98 jaren, bood de Regentes, bij haar hantreeden eerbiedig een fraaien ruiker aan. Het was een aardig tafereeltje.

Sommigen der oudjes, te zwak om zoo lang te blijven staan, zaten tusschen de overigen in te rijgen en vriendelijk te knikken. Anderen wuifden steeds door met de hand, die maar niet tot rust kon komen.

Terngeregden naar het Gouvernements-hotel, gebruikten de Vorstinnen daar het dierbaar in meer intiemere kring.

Des middags verleende de Regentes audiëntie die druk bezocht was; en onmiddellijk daarna werd een rijtoer door de stad gemaakt, om halt te houden voor het Roomsche „Gesticht van Liefde.” Alle zulen werden door de Regentes bezocht, en de Koningin bracht nog een afzonderlijk bezoek aan de bewaarschool, waar H. M. zich een korte wijle aleraardigst met de kleine bezigt hield.

Aan de moeder-overste van deze stichting is het ridderkruis der Oranje-Nassau-orde vereerd.

In de vestibule van het stadhuis heeft daarna de plechtige aanbidding plaats gehad

Scheepstijdingen.

BINNENLANDSCHE HAVENS.

Ymuiden, gearr. 2 Sept. *Neptun*, (s) Bremen;
Cohn, (s) Kroonstad; *Minerva*, (s) Pillau. 3
 Sept. *Fremad*, Elisen, Droback.

Nieuwe Waterweg, gearr. 2 Sept. *Bittern*,
 (s) Manchester; *Trouw*, (s) Tuganrog; *Luna*, (s)
 Hamburg. 3 Sept. *Mercur*, (s) St. Ubes; *Lynton*,
 (s) Rûsque.

Vertrokken 2 Sept. *Stanley*, Olsen, Pensa-
 cola. 3 Sept. *Ceres*, (s) Antwerpen.

BUITENLANDSCHE HAVENS.

Antwerpen, vertrokken 1 Sept., *La Flandre*,
 (s) Baltimore.

Kroonstad, vertrokken 30 Aug., *Bona*, (s)
 Amsterdam.

Marseille, vertrokken 1 Sept., *Ernest Simonis*, (s) Japan met de Indische mail.
 Sonthampton, gearriveerd 31 Aug., *Moor*,
 s) Kaapstad.
 Knipstad, gearriveerd 2 Sept., *Pretoria*, (s)
 Sonthampton.
 Carthagena, vertrokken 31 Aug. *Cordora*,
 s) Rotterdam.
 Havre, gearriveerd 31 Aug., *La Gascogne*,
 s) New-York.
 New-York, gearriveerd 1 Sept., *La Bourgogne*, (s) Havre. *American*, (s) Rotterdam.
 Elzeneur, gepasseerd 1 Sept., *Adlington*, (s)
 Wyborg naar Zaandam; *Gemma*, (s) Sundswall
 naar Zaandam.
 Bilbao, vertrokken 1 Sept., *James Barros*,
 s) Amsterdam.

STOOMVAARTBERICHTEN.

Prins Willem IV, vertrok 31 Aug. van Paramaribo naar Amsterdam.
Prins Maurits, arriveerde 2 Sept. van Amsterdam te Paramaribo.
Stella, arriveerde 2 Sept. van Salonica te Konstantinopel.
Oberon, vertrok 2 Sept. van Cadix naar Barcelona.
Rembrandt, arriveerde 2 Sept. van Amsterdam te Portimao.
Kaiser, van Hamburg en Amsterdam naar Oost-Afrika is 2 Sept. Port Said gepasseerd.
Ajax, arriveerde 2 Sept. van Amsterdam en Liverpool te Batavia.

Laatste Berichten.

Duinwatermaatschappij.
Aan de Amsterdamsche Raad zal weldra door B. en W. worden voorgesteld de werken der Duinwatermaatschappij over te nemen voor f 12,000,000, betaalbaar in 2½ pct. schuldbrieven der stad Amsterdam *a pari*.

PRIJSCOURANT opgezakt door de VEREENIGING VOOR DEN EFFECTENHANDEL.										De met * gemerkte Fondsen zijn noodlijdend en worden zonder rente berekend.										Prijs van Obligat.										Spanische Staatsschuld. Juli 1894.									
Fondsen van Oorlog.																																							
Oorlogsbijl. 1870-71.																																							
Oorlogsbijl. 1871-72.																																							
Oorlogsbijl. 1872-73.																																							
Oorlogsbijl. 1873-74.																																							
Oorlogsbijl. 1874-75.																																							
Oorlogsbijl. 1875-76.																																							
Oorlogsbijl. 1876-77.																																							
Oorlogsbijl. 1877-78.																																							
Oorlogsbijl. 1878-79.																																							
Oorlogsbijl. 1879-80.																																							
Oorlogsbijl. 1880-81.																																							
Oorlogsbijl. 1881-82.																																							
Oorlogsbijl. 1882-83.																																							
Oorlogsbijl. 1883-84.																																							
Oorlogsbijl. 1884-85.																																							
Oorlogsbijl. 1885-86.																																							
Oorlogsbijl. 1886-87.																																							
Oorlogsbijl. 1887-88.																																							
Oorlogsbijl. 1888-89.																																							
Oorlogsbijl. 1889-90.																																							
Oorlogsbijl. 1890-91.																																							
Oorlogsbijl. 1891-92.																																							
Oorlogsbijl. 1892-93.																																							
Oorlogsbijl. 1893-94.																																							
Oorlogsbijl. 1894-95.																																							
Oorlogsbijl. 1895-96.																																							
Oorlogsbijl. 1896-97.																																							
Oorlogsbijl. 1897-98.																																							
Oorlogsbijl. 1898-99.																																							
Oorlogsbijl. 1899-00.																																							
Oorlogsbijl. 1900-01.																																							
Oorlogsbijl. 1901-02.																																							

ADVERTENTIEN.

ONDERTRUWDE:
E. KNEVEL,
Architect,
EN
M. J. VAN DALE.
Ermelo-Veldwijk, 2 Sept. 1895.

ONDERTRUWDE:
J. H. A. VAN DALE,
Geneesheer-Directeur van Veldwijk,
EN
R. D. NOTTEN.
Ermelo-Veldwijk, 2 Sept. 1895.
Haarlem.

Onze geliefde Dochter
CORNELIA FOKELINA,
in Christus haar Heiland ont-
slapen.
Zij was 16½ jaar oud.
J. TER BORG.
J. TER BORG - JONKHOFF.
Wollega, 1 Sept. 1895.

Heden overleed ten huize van
haren Schoonzoon, den Heer L.
F. J. PIERON, onze lieve Moeder, Behuwd-
en Grootmoeder, Mevrouw de Wed.
C. C. VAN BOVEN,
geb. VAN DEN BERGEN,
in den hoogen leeftijd van bijna
94 jaar.
Namens allen
M. VAN BOVEN.
Vissingen, 31 Aug. 1895.

De gezellen van de Heils- en Fabrieks-
mededij der H. H. MEIJLANK &
PIERON, Rozengracht 10, alhier, be-
tuigen hunnen hartelijken dank aan
hunnen Patroon, den Wed. Heer
A. F. J. PIERON, voor de wijze waarop
Z. Ed. 31 Aug. 11, ter gelegentheid van
het bezoek aan de tentoonstelling, voor
hen tot een nuttige en feestelijke dag
heeft weten te maken.
Namens de gezellen,
J. J. FAHRENFORT.
D. M. ROOS.

Aan de Chr. School te Kerkwijk bij
ZALTBOMMEL wordt gevraagd een
Onderwijzer.
Geref. beginselen. Salus f 550.
Adres aan 't Hooft der School:
R. J. VAN DER STAL.

Het Bestuur der Geret. School
te Ten Boer vraagt
een Onderwijzer.
Salas f 500, 20 schooluren per week.
Brieven aan den
Heer Onderwijzer: A. H. HOMAN.

Aan de 'School met den Bijbel' te
Ermelo (GELDERLAND) wordt gevraagd
een Onderwijzeres,
met bevoegdheid tot het geven van
onderwijs in de nuttige handwerken.
op een salaris van f 500 en kosteloze
medische hulp. Brieven worden inge-
wacht bij den Secretaris
JOH. WORMSER.

H.H. BARBIERS!
Kan geplaatst worden een BEDIENDE,
zijn werk verstaande, of een aankomende,
tegen genot van kost en inwo-
ning. Loon naar bekwaamheid, goed
kunnende scheren. Zondags gesloten.
Adres G. DE LUGT, Badhuisstraat 94,
Schiedamschen dijk.

ZAND-AARDAPPELS,
(Klein, lekker en vrij van ziekte),
per Hektoiter of 70 K.G. 2 Eld.,
fr. alle stations, zendt a remb.
KLEISING,
(6206) bij Steenwijk.

HH. KRUIDENIERS
en Comestibleswinkels.
Om mijne zaak nog verder uit te
breiden, worden solide afnemers ge-
vraagd, tot het verkoopen van vele
soorten KOEK.
Concurrenatie in prijs zoowel als in
kwaliteit onmogelijk.
Vraagt Prijscourant.
Aanbevelend,
A. GROENESTEN,
Mr. Koekbakker, Boukoop.

ONTVANG- en BETAALKAS.
Rentevergoeding voor gelden a deposito:
met één dag opzegbaar . . . 3 pCt.
met tien dagen opzegbaar . . . 4 pCt.
Voor groote bedragen op langere
termijn tegen nader overeen te komen
voorwaarden.
Open en gesloten bewaargang vol-
gens reglement.
Amsterdam, 3 September 1895.

JOH. SIBLESZ,
ROEGSTRAAT 15, ARNHEM.
(Handel uitsluitend in Thee.)
Zendt zijne gewijde, krachtige
THEESORTEN naar alle plaatsen,
van af 5 pond franco.
PRIJS-COURANTEN worden
op aanvraag gaarne franco toege-
zonden.

Dr. J. A. HES,
TAND-ARTS,
Kloveniersburgwal 59.

VERKADE'S
HONING
ONTBUTKOEK
30 Cent

VRAAGT :
Ontbijt-, Sucadekruid- en Gemberkoek,
Boterbâtons en Botersprits,
uit de KOEKFABRIEK „DE NEDERLANDER”, van
B. J. LINDEBOOM & ZONEN
GOUDEN MEDAILLE Brussel 1891.

Gegarandeerd.
zuivere, krachtige en fijn bereide
oplossing
Cacao-Poeder
f 1.— per ½ Kilo. 1 Kilo franco
deur het Rijk, verpakt in ½ Kilo's.
Leidingsadres: J. v. d. TAS,
Leidingsstraat 105, Amsterdam.
Geregelde nabestelling pleit
voor de doelmatigheid. Vraag eerst
monster tot overtuiging.

100,000
en nog meer Sigaren moeten weg;
daarom met 5000 gelijk, f 6.50 per
duizend. Verder nog duizenden van
f 7.— en f 8.— per duizend. Keurige
2-Cts. Sigaren f 1.— en puike 2½-Cts.
Sigaren f 1.25 de 100 stuks. 400 stuks
der laatste 4 soorten franco overal heen
na ontv. van postw. ad f 3.75. Garande-
deeren allen vrij van inlandsch, puike
brand, en net en goed gemaakt.

J. H. STEGMAN, Fabrikant.
Rotterdam, Kruisstraat 55.

Dol Goedkoop, 75 Cent.
1. Uit bange Dagen, Tafereelen uit
het jaar 1672, door P. H. ROM.
2. Een jonge Held, Tafereelen uit
het leven van JOHAN WILLEM
FRISO.
3. Een verrader. Een episode uit onze
Vaderl. Geschiedenis.
4. Bergen in 1572, Tafereel met den
89-jar. oorlog, door P. H. ROM.
5. Satan's Hardlaagers. Tafel uit den
vervolgertijd in Nederland.
6. Van Scheepscap tot Admiraal.
Tafel uit het leven van MICHEL
ADRIAANZ. DE RIJTER.
Dese zes stukken alle door P. H.
ROM, elk voorzien van een fraaie
gekleurde Plaat, kosten, j. hoeveel
denkt gij wel? te samen slechts
75 cents, en het wel op, men sta ver-
wonderd van dit aanbod te kijken,
wij geven daarbij nog cadeau Bloem-
lezij met de Gedichten van J. J. L.
TEN KATE, 4 deelen, ruim 125 ge-
dichten. Alles franco thuis, tegen toe-
zending van postwissel a 75 Cent,
waarop moet staan: Volgens Standaard,
bij GEBR. KOSTER, Leliegracht 28,
Amsterdam.

Werken van ANDREW MURRAY.
De Geest van Christus. 31 overdenkingen. f 1.50.
Gebonden f 1.80.
Gelijk Jezus. Overdenkingen over het beeld van den Zoon
Gods en onze gelijkvormigheid aan Hem.
f 1.40. Gebonden f 1.75.
Jezus, de geneesheer der zieken.
Overdenkingen over de geloofsgeneezing. f 0.90. Gebonden . . f 1.25.
Amsterdam. **HÖVEKER & ZON.**

DE
Groninger Brandwaarborg-Maatschappij.
Directeuren te GRONINGEN:
M. Brouwer en P. Dijksterhuis, Oude Boteringestraat K. 112.
Hoofdagant te AMSTERDAM:
L. VAN DER VUUR, Heerengracht bij de Hartenstraat 240.
Generaal-Agenten:
J. GROENEVELD Fzn. te Sneek, voor de Prov. Friesland.
L. VAN DIJK Jz. te Meppel, „ „ Drenthe en Overijssel.
M. J. CHEVALLIER te Ermelo, „ „ Gelderland en Utrecht.
J. SCHIPPERS te Vlaardingen, „ „ Z.-Holland, Zeeland en N.-Brabant.
Rechtskandige Adviseurs: Mrs. HEEMSKERK en VAN LENNEP,
Advocaten en Procureurs te Amsterdam.
Solide personen met prima referentien kunnen
als Correspondenten in aanmerking komen.

JOHANNA RUTTENBERG,
Dames-Costumes.
83 LEIDSCHESTRAAT 83.

Victorianwater
uit de Victoria Bron te Oberlahnsstein by Ems
TAFELDRANK
van het Koninklijke Huis der Nederlanden.
Maatschappij tot Exploitatie van de VICTORIA-BRON te Oberlahnsstein, gevestigd te Rotterdam.
N. BONTEN, Theehandel, opgericht 1820, DORDRECHT.

Verzekerings-Bank „KOSMOS”.
Gevestigd te ZEIST (Prov. Utrecht.)
Goedgekeurd bij Koninklijke Besluiten d.d. 23 Februari en 17 Juli 1882.
Directie: Jhr. F. H. VAN DE POLL en Jhr. F. VAN REENEN.
Verzekering van Kapitaal bij overlijden en bij leven. Gemengde-
en Uitzetverzekeringen; Lijfrenten en Pensioenen.
De Tarieven zijn volgens de nieuwste gegevens berekend.
Bij het aangaan van Verzekeringen van minstens f 1000 verzekerd Kapitaal
bij overlijden, deelt men in de winst.
Prospectussen, Formulieren en Inlichtingen kosteloos verkrijgbaar
ten kantore der Maatschappij te Zeist en bij de Heeren Agenten in de verschillende
plaatsen. Te Amsterdam bij den Hoofd-Agent, den heer **M. L. KELLERMAN,**
gebouw „KOSMOS”, Koningsplein No. 1.

WARMESSTRAAT 158, over de St. Jansstraat.
Geopend van 's morgens 10—4 en 's avonds 7—9 uur.
TENTOONSTELLING
met verkoop van NIEUWE en GEBRUIKTE AMUELEMENTEN, MEU-
BELEN, SPIEGELS, SCHILDERIEN, PENDULES, GASKROELEN, LAMPEN,
ENZ., ENZ.

Wed. C. ROK & ZON. — J. DE PIJPER.
Hofleveranciers, ALFEN a/d. RIJN.
Sloombfabriek van Bessensap, Frambozensap,
LIMONADESIROPEN,
ROODE en WITTE BESSENWIJN, FRAMBOZENWIJN enz.
Alle artikelen worden uit de verse vruchten bereid zonder eenige
toevoeging van extracten, essences of aroma's.

HÖVEKER'S BOEKHANDEL
heeft voorhanden al de **BOEKEN**
benodigd voor
GEREFORMEERD GYMNASIUM
Hoogere Burgerschool en verdere in-
richtingen van onderwijs.

VERMEULEN'S
beide Photographische Ateliers
Hellingenweg hoek Singel en Heerenstraat 6, Amsterdam,
zijn de meest comfortable ingerichte.
Grootste debiet van alle Ateliers hier te stede.
12 PORETTEN f 1.—
12 met proof f 1.50.
Grootste inrichtingen voor VERBOROOTINGEN naar oude portretten,
in alle mogelijke bewerkingen.
Uitgebreide keuze in de nieuwste Modellen LUSTEN, zeer lage
prijzen aan beide Ateliers voorradig.
Dagelijks bij alle weersgesteldheid geopend.
Telefoonnummers: HEILIGENWEG 2340, HEERENSTRAAT 2339.

HH. Winkeliers!
Afslag
GRONINGERKOEK.
Koeken v. schraal 4½ ons 10 ct. p. stuk
„ „ „ „ „ 8 „ „ „
„ „ „ „ „ 7 „ „ „
en verder in alle soorten; bij kisten
van 50 Kg. a 21 Ct. per Kg. Deze
Koek munt uit door goeden smaak en
lijft lang zacht.
Vanillenoten 95 Ct. per Kg.
Weespemoppen 80 „ „ „
Theebanket 80 „ „ „
Telefoonbanket 80 „ „ „
Arnh. Moijjes 60 „ „ „
Kruidnoten 46 „ „ „
Moskovisch Gebak 75 „ „ „
Kieskoppes 80 „ „ „
Allerhande 52 „ „ „
Allerhande mooi
geoordeeld 60 „ „ „
Beet Allerhande 75 „ „ „
Bitterkoekjes 80 „ „ „
Men kan van iedere soort eerst
1 Kg. tot proof ontvangen per Post-
pakket, fr., doch halve vrucht op
rekening; bij grootere hoeveelheid
franco Amsterdam.
Onbekende Koopers Rembours.
A. KRAP,
Koeg aan de Zaan.

De meeste soorten zijn tegen dezelfde
prijzen te verkrijgen in het Magazijn.
Orchestrastraat 15, doch worden van-
daar niet bezorgd, alleen van de Joden-
koekjes wordt in het Magazijn geen
korting toegestaan.
N.B. Lever steeds de Echte Zaanse
Besluit, die uitmunt door fijnen smaak
en broosheid, a f 6.50 en f 8 per 1000.
Friese Besluit a f 5.— per 1000.
Verzoeken wel attentie voor de Be-
sult van f 5, deze is tamelijk broos
en goed van smaak.

NEDEELANDSCHE
Handel-Maatschappij
Veiling te AMSTERDAM
op DIENSDAG den 10den SEPTEMBER
1895, des voormiddags ten 10½ ure,
van ongeveer
11,500 Balen Java Koffie liggende te
Amsterdam.
400 Kisten Padang Koffie liggende
te Amsterdam.
8,600 „ Java Koffie liggende te
Rotterdam.
3,000 „ Java Koffie liggende te
Middelburg.
3,600 „ Java Koffie liggende te
Dordrecht.
26,700 Balen en 400 Kisten.
De monsters zijn te bezichtigen te
Amsterdam en te Rotterdam den 3,
4, 5, 6, 7, 9 en 10 September en op
dezelfde dagen te Middelburg en te
Dordrecht die van hetgeen aldaar ligt.
Op de monsterzolders te Amsterdam
en te Rotterdam wordt gedurende de
genoemde dagen aan iedereen de ge-
legenheid verschaft de monsters te
proeven.
Amsterdam, 3 September 1895.

Let op, dat er
Uring's Patentstijfel
benevens mijn naam en handtekening
op de zakjes staat. Er zijn vele na-
maakels.
JACOB DUYVIS.
Koeg aan de Zaan.
STOOMHOUTZAGERIJ.
SIGARENKISTEN en KISTEN
VAN REUKELOOS hout ter verpakking
VAN BOTER, CACAO, PARFUMERIEËN enz.
VERMAES, Delft.

ENCYCLOPÆDIE
DER
HEILIGE GODGELEERDHEID,
DOOR
Dr. A. KUYPER.
Drie Deelen, ingenaaid f 18.75; in drie halfbanden ban-
den f 21.25. (Lose banden per stuk f 1.—).
DE UITGEVER,
J. A. WORMSER.
AMSTERDAM.

Nederlandsche Bank en Credietvereniging
voor ZUID-AFRIKA.
Gevestigd te AMSTERDAM.
Hoofdagentschap te PRETORIA.
Agentschappen te JOHANNESBURG en POTCHEFSTROOM.
VERKOOPT, KOOPT en INCASSEERT WISSELS en ander papier en
geeft CREDIETLENEN af op Pretoria, Johannesburg, Potchefstroom, Durban,
Capetown, Port-Elizabeth, Kimberley, Bloemfontein, Lourenço Marques en andere
voornaamste plaatsen in ZUID-AFRIKA. Belast zich met telegrafische mitbe-
slagen en geeft voorschot op verschepte goederen.

Een jaar op reis in dienst der Zending,
DOOR
F. LION CACHET.
Het oorspronkelijk plan was dit werk te doen verschenen in tien afve-
ringen elk van 48 bladzijden, tot den prijs van f 4.50.
De tiende van die beloopte afleveringen is verzonden.
Maar daarmede is het werk op verre na nog niet compleet.
Het zou voor den schrijver niet ondoenlijk geweest zijn de verdere stof
zoo te bekrimpen en zoo beknopt te behandelen, dat met een paar vel,
hoogstens met een geheel eilde aflevering, het boek compleet te krijgen was,
in dier voege dat geen der intekenaren formeel eenige reclame had kunnen
inbrengen.
Dat was echter beiden, schrijver en uitgever, de eer te na. Beiden
getroosten zich liever aanzienlijke opofferingen dan een werk te leveren,
dat wel reukens aan de bepalingen voldeed, maar tot aanmerkingen recht van
bestaan zou geven, waardoor een goed anker en een bekend uitgever zich
hoeden moesten.
Nauwkeurige berekening deed zien dat het boek de helft grooter moet
worden dan geraamd was, indien het zal beantwoorden aan de eischen, die
het zichzelf in het eerste gedeelte gesteld heeft.
Er waren dus nog vijf afleveringen elk van 48 bladzijden bijkomen.
Het plan is deze te doen verschenen in zoo gavgelike volgorde, dat het
boek uiterlijk 15 October dezer jaars compleet is.
Deze afleveringen worden aan de intekenaren gratis toegezonden.
Bovendien blijft echter — en dit is onverplicht — de gelegenheid tot
intekening open tegen de oude voorwaarden (betaling van 10 afleveringen
a f 0.45 = f 4.50 compleet) tot op den dag waarop de laatste aflevering
versonden wordt.
Maarna behoudt de uitgever zich voor den prijs te verhoogen.
Schrijver en uitgever vertrouwen dat deze gelegenheid om zeldzaam
goedkoop een nieuw werk in bezit te krijgen, niet vruchteloos zal ongebu-
den worden. De termijn is evenwel niet lang, zooals men niet slechts onge-
veer 5 maanden, en het aantal nog beschikbare exemplaren is beperkt.
Dit werk zal spoedig naar en meer bijken een standaardwerk voor alle
vrienden der Zending in Nederland te zijn.
De Uitgever,
J. A. WORMSER.
KONINKLIJKE DRUKERIJ, voortaan J. J. A. van Zandv.